

"ה' מֶלֶךְ עוֹלָם וְעַד, אֲבָדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ" (תהלים י, טז)

פרשת מסעי, (שיחה 1) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
[הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

ה' צוה לנו – "והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם... והורשתם את הארץ וישבתם בה, כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה". (במדבר לג, נב-נג).

- ומפרש רש"י: "והורשתם אותה מיושביה ואז וישבתם בה, תוכלו להתקיים בה, ואם לאו, לא תוכלו להתקיים בה". כלומר, יש כאן הבטחה וברכה. תקיימו את מצוות הגירוש ואז תוכלו לשבת בארצכם.
- אבל רמב"ן סבור שהמצוה היא לשבת בא"י.
- ומפרש "אור החיים" – "והורשתם וכו' רש"י ז"ל פירש שהמצוה היא 'והורשתם', אבל 'וישבתם' היא רק הבטחה. ורמב"ן פירש שהמצוה עצמה היא 'וישבתם'. עכ"ל.

וני"ל ברור כי גם רש"י וגם רמב"ן סבורים שהמצוה היא הגירוש. אלא שהרמב"ן מוסיף פרט נוסף לומר שגם הישיבה (בלי גירוש) גם היא מצוה שנצטוינו בה. ונביא ראיות.

א. אמרו חז"ל על הקונה שדה או בית בא"י, "כותבין עליו אונו אפילו בשבת" שאומרים לגוי לכתוב שטר מכירה וסגנון הגמרא הוא: "משום ישוב א"י" (גיטין ח:). ורש"י כתב שם: "משום ישוב א"י. לגרש עכו"ם ולישב ישראל בה".

וצ"ע מה הוסיף רש"י על פשוטו של הגמרא? אלא שהוסיף את המלים "לגרש עכו"ם". ויש בזה ענין גדול. כי הנה בשו"ת ריב"ש (סי' ק"א), נשאל, אם מותר לעבור על שבות מדרבנן כדי לעלות לדור בא"י. (על סמך הגמרא בגיטין ח: הני"ל). וענה: "לא דב"ר נכונה בזה, דאדרבה הקונה שדה מן הכותי היא מצוה גדולה מן העלייה. כי העלייה היא מצוה לשעתה ולעצמו בלבד, ולא נתיר בה שבות... אבל ישוב א"י אינה מצוה לשעתה אלא מצוה המתקיימת לעולם היא, ומצוה ותועלת היא לכל ישראל, שלא תשתקע ארץ הקדושה ביד טמאים, ואין למדין ממנה לשאר מצוות" עכ"ל. הרי שעשה עיקר גדול מן גירוש עכו"ם מא"י.

ב. וכן משמעות של רמב"ן עצמו, שכתב על שני שלבים: (א) "שנצטוינו לרשת הארץ ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה... תבין כי המצוה הזו היא הכיבוש... (ב) ואומר אני כי המצוה שחכמים מפליגים בה והיא דירת א"י... הכל היא ממצות עשה מתחייב כל אחד מאתנו". (השגות הרמב"ן ל"סיפ"ר המצוות" לרמב"ם, מ"ע ד'). הרי מדבריו שעשה עיקר מן הגירוש בראשית דבריו, ורק כתוספת נוספת הוסיף בסוף דבריו שנכלל בזה גם כן עצם הדיור בא"י.

משום מה נחשב הגירוש יותר מצוה מאשר עצם הישיבה בא"י?

כעת צריכים לבאר מה טעם מצוה זו של הגירוש, שהיא מצוה עבור כל כלל ישראל, (כדברי ריב"ש הני"ל) ואינה רק מצוה בודדת של איזה יחיד הבא לדור בה.

ונראה לומר כי בהמשך פרשתנו כתוב: "ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם והיה אשר תותירו מהם לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם, וצררו אתכם על הארץ אשר אתם יושבים בה" (במדבר לג, נה). ומפרש "אור החיים" שם: "פירוש, לא מלבד שיחזיקו פחלק מהארץ שלא זכיתם בו, אלא גם חלק שזכיתם בו אתם וישבתם בו, וצררו אתכם על חלק שאתם יושבים בו לומר, 'קומו צאו ממנו!' עכ"ל. וזהו כמו שממשיך הפסוק: "והיה כאשר דמיתי לעשות להם, אעשה לכם" (פסוק נ"ו).

ומה ענין הלשון הכפולה "לשכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם"?
מבאר רמב"ן: "כמו כי השוחד יעוור פקחים, וכן 'לפני עור לא תתן מכשול', על דעת רבותינו יאמר, כי ינקרו עיניכם ולא תראו ולא תבינו, וילמדו אתכם בכל תועבותיהם ולעבוד את אלוהיהם כמו שאמר 'לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי', (שמות כג, לג) ואחר שיהיו שְׁפִים בעיניכם וְיִטְעוּ אתכם לשוב מאחרי, יהיו צנינים בצדיכם שיכאיבו ויצערו אתכם לשלול ולבוז אתכם, ואח"כ וצררו אתכם שילחמו בכם ויביאו אתכם במצור ואני אגלה אתכם גלות שלימה, כי כאשר דמיתי לעשות להם על ידכם שיגלו כולם מן הארץ ולא תותירו מהם שם, ולא שמעתם בקולי, כן אעשה לכם ולא אשאיר מכם בארץ גם אחד". עכ"ל.

המושג הזה ששהותם והימצאותם של אוה"ע בארץ ישראל תביא לידי קלקולנו במדות ובמעשים מבוטא בפירוש "הכתב והקבלה" על שמות. (סוף פרק כג).

הוא מוֹצֵא במקרא שָׁם, שני אזהרות שונות, לפי טעמי המקרא:

(1) "לא תכרות להם ולא לאלוהיהם ברית. לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי,

(2) כי תעבוד את אלוהיהם, כי יהיה לך למוקש". (שמות כג, לב-לג) –

האתנחתא שתחת תיבת "לי" באה להורות שאיננו ענין מקושר אל המשך של אליליות. כלומר,

- יש איסור לא להתידד עם הגוים ולא להתקרב לתרבותם ולאורחות חייהם. (זוה מבוטא ב"לא תכרות להם")
"פן יחטיאו אותך לי". (היינו במדות והתנהגויות)

- ויש איסור נפרד של התקרבות לדתם ולפולחנם (זוהו בהמשך: "ולאלוהיהם") "כלי תעבוד" (הוא בענין האליליות).
ובכן, עלינו להתרחק גם מגוים שאינם עובדים ע"ז, בגלל אורחות חייהם.

הרבה מאד תקנות תקנו חז"ל לא להתקרב לאוה"ע. (וחלק מהאזהרות הם מדאורייתא).

- א. "לא תחנם", לא תתן להם מתנת חנם.
- ב. "לא תחנם" לא תתן להם חן, כלומר "אסור לספר בשבחן אפילו לומר כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו. קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו. אבל אם מכין בשבחו להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו, מותר" (שו"ע יו"ד קנא/ד).
- ג. אין מצילין אותם בעת שנטו למות. (עי"ז כו:). כי לא ידענו מה עתיד לצאת מזה. והרי אפילו "הירא את דבר ה' מעבדי פרעה" תרם את סוסיו לרדוף אחרי בני ישראל בים סוף. (מסכת סופרים, סוף פ"טו).
- ד. ואם כן, כל שכן שאין ליילד את הנכרית. (טור, יו"ד קני"ד). וכתב שם "בית יוסף" שמצא שרבנו יונה כתב לרמב"ן (אשר בתור רופא היה נותן עצות להועיל בלידת הכנעניות) "תבוא עליך ברכה שאתה מרבה זרעו של עמלק...". (בזמננו הורו הרבה מהפוסקים להתיר להציל חייהם, כי עלול לצאת מזה סכנת נפשות לישראל, אם דין זה יוודע להם).
- ה. ואסור להשיא עצה טובה לעכו"ם, ואפילו להשיאו עצה שיעשה דבר מצוה. (רמב"ם, הל' רוצח פ"ב ה"טו ע"פ ב"ב דף ד. בענין דניאל). אנו מעוניינים "בַּיְבוּשׁ קְצִירָה, תִּשְׁבְּרָנָה" (ב"ב י: עיי"ש רש"י).
- ו. יש לשמור על מרחק בינינו לבינם, שלא נבין את לשונם והם לא יבינו את לשוננו. כי רבנו חננאל (הנדפס על הדף, שבת יז:) מביא מהירושלמי שגן 18 גזרות שגזרו עלינו, אחת מהן היא לא ללמוד לשונם.
- ז. מצד שני, אסור ללמד לגוי אפילו אותיות של אלף-בית. כלומר, לא יהא להם אפילו התחלה של דיבור הדדי אתנו, וידעו רק כמה מלים בסיסיות או יצטרכו לרמוז בידיהם. (של"ה, שבועות, סוף נר מצוה).
- ח. ומובא בזהר קטע מפליא. שנה שלמה נמצא יוסף בבית פוטיפר ונמלט מכל פיתויה ע"י שהציג את עצמו כאילו אינו מבין כל כך שפת המצרים ואינו מבין את רמזיה כשדיברה מלים בעלי דו-משמעות (זהר ג'ריג:). רק לבסוף התפרצה בחוצפא "ותתפשהו בבגדו".

בזה נבין קטע נפלא בדברי מהר"ל.

"כי אם משה היה מכניס את ישראל לארץ, היה מגרש את כל העובדי גילולים, ולא היו נשארים בארץ מחטיאים את ישראל, והיו נשארים בארץ לעולם". ("ניצח ישראל", פ"לג) – זאת מנין לו? אלא הענין שאם משה היה נכנס לארץ היה מחסל את כל המובלעות של ישובי הנכרים, ולא היו לנו מקור משחת לקלקל את בני ישראל.

מבואר במדרש (במד"ר כ"ו) "ולמה נתקצרו שנותיו של יהושע בעשר שנים? בשעה שאמר הקב"ה למשה 'נקום נקמת בני ישראל' אע"פ שנתבשר בשורת מות, לא אחר הדבר אלא נזדרז 'וישלח אותם משה'. אבל יהושע כיון שבא להלחם עם שלושים ואחד מלכים אמר אם אני הורגם מיד, מיד אני מת כשם שעשה משה רבנו. מה עשה, התחיל מעכב במלחמתם". הרי מכאן שמשה היה מזדרז, והיה גומר את המצוה בשלימות, שלא כמו שעשה יהושע.

וסיפא של דברי מהר"ל, שעכו"ם גרמו לנו כל ענותנו.

זה נכון • בין מבחינת עריות. ("וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו" - ויקרא יח, ג) • ובין מבחינת ע"ז, שלמדו מן הכנענים. (תדא"ר ח') • וכן שפיכות דמים, הם קדי עשו. (פרדרי"א ל"ב). והי' אמר "לא ישבו בארץ פן יחטיאו אותך ל". (שמות כג, לג). ואם משה היה נכנס, הוא היה גומר את הגירוש, ולא היינו מתלמדים ממעשיהם הרעים, וממילא לא היינו גולים משם לעולמים. (וככל דברי מהר"ל הנ"ל)

ואע"פ שאין בידינו כעת לקיים מצוה זו, לכל הפחות עלינו ליזהר לא להכשל בהתקרבות אליהם, לא להיות מושפעים מדעותיהם ותכונותיהם. ואפילו אם הם בארצנו, יש לקיים דברי הרמב"ם – "דרך ברייתו של אדם, להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, ונוהג כמנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמד ממעשיהם". (הלי דעות, ה"א).